

BOSH MUHARRIR

Liliya Gaynutdinova

TAHRIR HAY'ATI

Baxtiyor SAIDOV
G'ayrat SHOUMAROV
Rustem REIMOV
Risboy JO'RAYEV
Shaxnoza XALILOVA
Boris BLYAXER
Iroda ABDULLAYEVA
Ayubxon RADJIYEV
Sharibboy ERGASHEV
Feruz QODIROVA

Mas'ul kotib

Sayyora Alimxodjayeva
Adabiy muharrir
Sayyora Alimxodjayeva
Kompyuterda sahifalovchi
va dizayn
Mirohir Xoliqov

Muallifning fikri har doim ham tahririyat fikriga to'g'ri kelavermaydi. Tahririyat maqolalarning ustulbi xatolarini to'g'rilash va qisqartirish huquqini o'zida saqlab qoladi. Tahririyatga yuborilgan maqolalar egasiga qaytarilmaydi va taqiz qilinmaydi.

Muallifning familiyasi, ismi, sharti ularning pasportlari ma'lumotlariga muvofiq holda yoziladi.

Мнение редакции не всегда совпадает с мнением автора. Редакция оставляет за собой право на стилистическую правку и сокращение статей. Присланные в редакцию рукописи не возвращаются и не рецензируются.

Фамилия и инициалы авторов пишутся согласно данным их паспорта.

Muassislar:

O'quvchilarni kasb-hunarga
yo'naltirish va
psixologik-pedagogik
respublika tashxis markazi
"MAKTAB VA HAYOT" M.CH.J.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda
"MAKTAB VA HAYOT" dan olindi,
deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2001 yildan
chiqa boshlagan.

MANZIL:

100095, Toshkent sh.,
Olmazor t., Ziya ko'chasi, 6A uy.
Tel: (0371) 246-21-02

E-mail: maktabvahayot@sarkor.uz

OBUNA INDEKSI - 1019

MUNDARIJA

U.U.SHARIFXO'JAYEV, A.G.IBRAGIMOV, I.XO'JAMOV. Milliy maktab uchun yangi avlod darsliklarini yaratishning konseptual asoslari.....	2
O.U.AVLAYEV. O'quvchilar xulqining psixologik himoya mexanizmlari bilan determinatsiyasi.....	4
D.AHMEDOV. O'zmielik davrining psixologik xususiyatlari.....	7
F.A. AKRAMOVA. Psixolog mutaxassisning oilaga psixologik xizmat ko'rsatishdagi asosiy vazifalari.....	8
S.M.YULDASHEVA. Shaxs kasbiy faoliyatining asosiy psixologik muammolari.....	10
I.YU.BOBOJONOVA. XXI asr ko'nikmalari va Blum taksonomiyasi.....	12
M.M.KASIMOVA. Inklyuziv ta'limda boshlang'ich sinf alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bolalarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash.....	14
O.S.ISHMATOVA. Eshitishda muqsoni bor bolalar og'zaki nutqini shakllantirishda fonetik ritmika texnologiyasining roli.....	16
G.ALIMOVA. Maxsus maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonda aqli zaif bolalarni maktabga tayyorlash vazifalari.....	19
З.Н.УРУНОВА. Технология дифференцированного подхода к формированию когнитивно-речевых знаний и умений у учащихся с нарушениями слуха.....	20
A.XOLMATOV, K. OTAJONOV. Ummumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishni takomillashtirish.....	22
K.N.JO'RABOYEV. Kasbiy qiziqishlarni aniqlash amaliyoti.....	23
SH.H.TURDIALIYEVA. Bo'lajak logopedlarni tayyorlash jarayonida an'anaviy va innovatsion texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari.....	26
YO.L.ABDUMUTALIBOVA. Miya falajiga chalingan 2-4 yoshli bolalarning sensoromotor tomonini rivojlantirish.....	28
I.NAZRULLAYEVA. Nutqi to'liq rivojlanmagan bolalarda iborali nutq rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	29
M. TOLIPOVA. Kasbning inson oldiga qo'yadigan talablari.....	31
G.ABDULLAYEVA. Nogironligi bo'lgan talabalarning oliy kasbiy ta'limni takomillashtirish yo'llari.....	33
N.B.ZAIROVA. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida uchraydigan nutq muqsonlari va ularni bartaraf etish.....	34
M.A. SHKURULLAYEVA. Ingliz tili o'qitishda zamonaviy texnologiyalarning o'rni.....	36
G.X.JUMASHEVA, A.ULIKPANOVA. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning axloqiy sifatlarini shakllantirish.....	38
H.VALIYEVA. Yoshlarning sport haqidagi fikrini aniqlash bo'yicha ijtimoiy tadqiqot.....	40
B.O'.GENJEMURATOV. Pedagoglarning kasbiy kreativ malakasini oshirish texnologiyasi.....	41
D.R.BABAYEVA, M.G'.ZARIPOVA. Bolaning ijtimoiy munosabatlar jarayonida shakllanishi.....	43

SHAXS KASBIY FAOLIYATINING ASOSIY PSIXOLOGIK MUAMMOLARI

S.M.Yuldasheva, Chirchiq davlat pedagogika universiteti "Psixologiya" kafedrasida o'qituvchisi

В данной статье теоретически анализируются основные психологические проблемы индивидуальной профессиональной деятельности. Описаны результаты ряда исследований, касающихся важных задач профессионального образования, этапов профессионального становления, выбора профессии.

Ключевые слова и понятия: личность, профессиональная деятельность, профессиональные устремления, профессиональное образование, профессиональная адаптация, профессиональное самоопределение, профессиональный выбор.

This article theoretically analyzes the main psychological problems of individual professional activity. The results of a number of studies related to the important tasks of vocational education, the stages of professional development, and the choice of a profession are described.

Keywords and concepts: personality, professional activity, professional aspirations, professional education, professional adaptation, professional self-determination, professional choice.

Shaxsning kasbiy kamoloti masalasi uning hayotida muhim o'rin tutadigan faoliyat yo'nalishidir. Bu faoliyat yo'nalishini to'g'ri tanlash va belgilash keng ko'lamdagi shaxsiy muammolarni hal etishga olib keladi. Shunga ko'ra, quyidagi mulohazaga e'tibor qaratish ancha muhimdir. "Kasb tanlash – kasb talablaridan kelib chiqib, bir qancha variantlar orasidan shaxsiy xususiyatlari va xislatlari ustuvorligiga ko'ra munosibrog'ini tanlashni bildiradi. Kasb tanlash kasbiy yo'nalganlikka nisbatan bir muncha murakkabrog' jarayon. Chunki shaxsda kasbga xos xususiyatlar – muayyan kasbni egallashga tayyorgarlik (bilim, tajriba, dunyoqarash doirasining kengligini) darajasining mavjudligini aniqlash talab etiladi. Kasbiy shakllanish va kasbiy faoliyat muammolarini tadqiq etish dolzarb va keng qamrovli psixologik-pedagogik muammo sifatida baholash uchun barcha asoslar mavjud. Mazkur muammo ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida shaxs oldiga yanada kattaroq talablar qo'yadi.

Ilmiy manbalarning tahlili shundan dalolat beradiki, kasb tanlash, kasbga yo'naltirish, kasbiy o'zlikni anglash va aniqlashga taalluqli umummetodologik va nazariy muammolar borasida qator izlanishlar olib borilgan, bular: L.A.Aza, G.M.Belokrilova, A.Ye.Golomshtok, V.I.Jukovskaya, Ye.A.Klimov, M.X.Titma, P.A.Shavir, M.G.Davletshin, N.Sh.Shodiev, B.R.Qodirov, E.G'.G'oziev va boshqalar [1-14].

Qator tadqiqotlar kasb tanlash, kasbiy faoliyatga yaroqlik va shaxsning kasbiy o'zligini anglashi masalalari, kasbiy faoliyatning psixologik talablari va individ faoliyatining psixofiziologik asoslari, kasbiy qiziqishlarning shakllanishini o'rganishga bag'ishlangan. Bu yo'nalishlarda M.X.Titma, Ye.A.Klimov, V.G.Maksimov, A.P.Chernyavchikaya, Ye.A.Golomshtok, K.M. Gurievich, N.D.Levitov va boshqalarning olib borgan tadqiqot ishlarini misol qilib keltirish mumkin [7-10].

Kasbiy o'zlikni aniqlash borasidagi izlanishlarning tahlilidan kasbiy faoliyatning har bir bosqichiga tizim sifatida qarash kerak, degan xulosani chiqarish mumkin. T.M.Buyakas, N.D.Levitov, O.N.Rodinalar o'z tadqiqotlarida kasbiy kamolotning bosqichlaridan biri hisoblangan kasbiy maslahatga alohida e'tibor qaratib, uni shaxsning ma'lum kasbiy faoliyatga moslashuvi jarayonida yo'naltiruvchi sifatida baholaydilar hamda faoliyat samaradorligini shaxsning qobiliyatlariga bog'lab tushuntiradilar.

Biz o'z izlanishimizda bugungi kunda talabalar shaxsining kasbiy shakllanishidagi tasavvurlari, kasb tanlashga sabab bo'luvchi omillar va kasb tanlashga nimalar ta'sir ko'rsatayotganligi, kasbiy faoliyat motivlarining darajalari, shaxsiy va kasbiy maqsad, qiziqishlari hamda kasbiy qarorlari nimadan iborat ekanligini aniqlashga e'tibor qaratdik. Shunday bo'lsa ham hozirgacha ilmiy tadqiqotlarda kasb tanlashning turli xil sabablari mavjudligi aniqlangan.

Kasbiy ustanovkani aniqlash metodikasi savolnomasi (I.M. Kondakov)

To'rtburchak ichida berilgan jumalarni diqqat bilan (lozim bo'lsa qayta-qayta) o'qib chiqing.

Har bir topshiriq kasb tanlayotgan yoshlarning ruhiy holatini tavsif etuvchi 5 ta jumladan iborat. Ularning ba'zilari Sizdagi vaziyatga ko'proq mos kelsa boshqalari Sizdan uzoqroq yoki Sizni tavsif etmaydi. Sizdan mazkur jumalarni o'zingizga yaqin-uzoqligiga ko'ra tartiblab chiqish so'raladi. Ya'ni, Sizni eng ko'p xarakterlaydigan jumlaning tartib raqamini javob varaqasining 1-katakchasiga, ikkinchi navbatda mos keladigan jumlaning tartib raqamini 2-katakchaga yozib qo'yiladi va hok. Demak, Sizga nisbatan eng «uzoq» fikr ifoda etilgan jumlaning tartib raqami-5-katakchaga kiritiladi.

Marhamat, boshlang!

I-topshiriq

1. Kasblar olamini yaxshi bilmayman.
2. Kasb tanlashda o'tkinchi havaslardan qochishni afzal ko'raman.
3. O'zimga mos kasbni to'g'ri tanlash uchun ko'p nasadan kechishga roziman.
4. Har qanday kasbning uddasidan chiqa olaman.
5. Kasb tanlashim haqida menga berilgan har xil misollarni diqqat bilan tinglayman.

II-topshiriq

1. Kasbni to'g'ri tanlash uchun yordamga muhtojman.
2. Har xil o'y-xayollar bilan vaqtni bekor ketkazmasdan bo'lajak kasbinga aniq qadamlar qo'yish zarur deb o'ylayman
3. Nasib qilsa, tanlagan kasbim o'ziga xosligi bilan ajralib turadi.
4. Kelajakda yuksak malakali mutaxassis bo'lishimga shubha yo'q.

5. Tengdoshlarim qatori biron bir kasb egasi bo'lsam, shu men uchun kifoya

III-topshiriq

1. Kasb tanlashda qat'iyatli emasman.
2. Kasbni to'g'ri tanlash uchun aniq reja tuzib olishim kerak, deb o'ylayman
3. Bo'lajak kasbinga munosib bo'lishim uchun ko'p xislatlarimni o'zgartirishga tayyorman.
4. Mendagi xislatlar har qanday kasbga mos keladi.
5. Mening bo'lajak kasbim boshqalarni ham bezovlantirsa, o'zimni bardamroq his etaman.

IV-topshiriq

1. Bo'lajak kasbni tanlashda o'z imkoniyatlarim, otanonam istagi va hok. asoslanishimni bilmay ikkilanaman.
2. Turli kasblarga har xil odamlar tomonidan berilgan ijobiy yoki salbiy tavsiflarga ishonaverish maqsadga muvofiq emas.
3. Bo'lajak kasbim mening barcha imkoniyatlarimni ro'yobga chiqarishimga yordam beradi.
4. Yaxshi mutaxassis bo'lishim uchun barcha imkoniyatlarim yetarli.
5. Menimcha yoshlarni bo'lajak kasblarni tanlashlari uchun odatda kattalar yaxshi sharoit yaratib berishmaydi.

V-topshiriq

1. Kasbiy hayotimni nimadan, qanday boshlashimni mu-laqo bilmayman.
2. Bo'lajak kasb allaqachon tanlangan bo'lsa ham, u mavzusida qayta-qayta o'ylab ko'rilsa zarar qilmaydi.
3. Tezroq biror joyda ishlab erkinlikka erishishni juda ham xohlayman.
4. Kasbiy hayotda o'zimni munosib o'rimni topishimga hech qanday shubha yo'q.
5. Kasb tanlashda odamlarning maslahatlariga, har xil hayotiy o'rnaklarga ko'p e'tibor beraman.

VI-topshiriq

1. Gohida kasb tanlashda o'ta beqarorligimdan xafa bo'lib ketaman.
2. Kasb tanlash va kasbiy mahorat sirlarini chuqur o'rganishni, juda muhim deb bilaman.
3. Ba'zan bo'lajak kasbimni menga ochadigan imkoniyatlarini o'ylab, ko'ngil yorishib ketadi.
4. O'zimdand kechib bo'lsa ham kasbiy hayotimda uchragan har qanday to'siqni albatta yengib o'taman.
5. Hozircha «Katta bo'lishga» (ya'ni biron kasb egasi bo'lishga) intilishni unchalik zarur emas, deb o'ylayman.

VII-topshiriq

1. Omadsizligim tufayli kasb tanlashda ham baxtim chopmaydi, deb qo'rqaman.
2. Kasb tanlashda kasblarni tashqi «jiloesiga» uchishni noto'g'ri deb bilaman.
3. Istiqboli keng bo'lgan kasbni tanlashda birinchi navbatda qalbim amriga ishonaman.
4. Men tanlagan kasb qat'iy bo'ladi, uni hych qachon o'zgartirmayman.
5. Agar atrofdagilar mening biror bir kasbni egallashim ustida qattiq turib olishsa, e'htimol ularga ko'nishim mumkin

VIII-topshiriq

1. Bo'lajak kasbim to'g'risida aniq bir tasavvurga ega emasman.
2. Kasb tanlashga hissiyotlarga emas, fikr mulohazaga tayanishni ma'qul ko'raman.
3. Umid qilamanki, bo'lajak kasbim menga baxt keltiradi.
4. Kelajakda kasbiy hayotimda favqulodda bir yangilik kiritmoqchiman.
5. O'qishini davom ettirish imkoni bo'lsa edi, ish topishga hech qachon shoshilmagan bo'lar edim.

JAVOB VARAQASI

Familiya _____ Ismi _____

Topshiriqlar	1	2	3	4	5
I					
II					
III					
IV					
V					
VI					
VII					
VIII					

NATIJALARNI HISOBLASH

	1-ustunda	2-ustunda	3-ustunda	4-ustunda	5-ustunda	Xomaki ball
1 lar soni	☐ x5= ☐	☐ x4= ☐	☐ x3= ☐	☐ x2= ☐	☐ x1= ☐	<input type="text"/>
2 lar soni	☐ x5= ☐	☐ x4= ☐	☐ x3= ☐	☐ x2= ☐	☐ x1= ☐	<input type="text"/>
3 lar soni	☐ x5= ☐	☐ x4= ☐	☐ x3= ☐	☐ x2= ☐	☐ x1= ☐	<input type="text"/>
4 lar soni	☐ x5= ☐	☐ x4= ☐	☐ x3= ☐	☐ x2= ☐	☐ x1= ☐	<input type="text"/>
5 lar soni	☐ x5= ☐	☐ x4= ☐	☐ x3= ☐	☐ x2= ☐	☐ x1= ☐	<input type="text"/>

O'spirinlarning kasbiy o'zlikni anglashi borasidagi holatlari tahlil qilinganda, ularning kasblar to'g'risidagi tushunchalarida sayozlik mavjudligi ko'zga tashlandi. Bundan tashqari, kasbiy o'zligini anglash bilan ma'lum kasbni tanlash jarayoni o'rtasida ta'lim-tarbiya muhiti va atrofda qilarning ta'siri omillarini nazardan chetda tutmasligimiz lozim bo'ladi. Mazkur o'zaro ta'sir jarayonlaridagi dialektik bog'liqlikning o'ziyiq ushbu masalaning naqadar murakkabligidan dalolat beradi. Masalan, birgina kasbiy maslahatni tashkil etishning bir qator bosqichlari mavjud:

a) kasbiy ma'lumot bosqichida shaxs o'zi uchun mehnatni tashkil etish, ishga qabul qilish talablari, turli kasblarni egalashi, ularni tayyorlash bosqichlari va ta'lim olish muddati, mehnat haqi va kasbning istiqboli xususida ma'lumotlar oladi;

b) diagnostik bosqichda shaxsning o'z tanlagan kasbiga nisbatan qiziqishlari, layoqati, qobiliyati va maqsadlarining mosligi o'rganiladi;

v) shakllantiruvchi bosqichda kasb tanlagan o'quvchi yoki shaxsga rahbarlik qilinadi, kasb tanlashdagi og'ishlarning oldi olinadi va tuzatishlar kiritiladi;

g) tibbiy jihatdan salomatligining kasbga mos kelishini aniqlash va psixologik bosqichda shaxs sifatlarining o'z tanlagan kasbiga muvofiqligi masalalari muhokama qilinadi.

Umuman olganda kasb tanlash muammosi bilan bog'liq barcha jarayonlar quyidagi holatlarda o'z yechimini topishi ko'zda tutiladi:

1. Kasb tanlash, kasbga o'zining mosligini aniqlash, kasbiy shakllanish, kasbiy rivojlanish uzluksiz davom etuvchi muammo bo'lib, davrning o'zgarishiga qarab unga ta'sir ko'rsatuvchi omillarning rolini aniqlash zarurdir.

2. Kasb tanlash va kasbiy shakllanishdagi tasavvurlar atrofda qilarning ta'sirida va mustaqil qaror qabul qilish layoqatiga ega emasligi tufayli yuz bermoqda. Natijada kasbiy shakllanish yo'nalishi bilan kasbiy maqsad o'rtasida moslik yo'qolgan.

Adabiyotlar

1. Avlayev O. U. Gender differences of social intelligence in student development. Scientific journal "Psychology". 2021. № Pages 1, 34-41.

2. Абрамова Г.С. Практическая психология. Учебник для студентов вузов. – Изд., 6-е., перераб. и доп. – М.: Академический Проект, 2001. – 480 с.

3. Аза Л.А. Особенности профессионального самоопределения молодежи. Философская и социологическая мысль. – 1989. – № 6. – С 3-10.

3. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М., 1977. – 287 с.

4. Burkhanov A., Avlayev O., Abdujalilova Sh. Responsibility as a criterion for determining personal maturity / E3S Web of Conferences 2021.

5. Давлетшин М.Г., Захарина М.С. Профессиональная ориентация учащихся. – Ташкент: Укитувчи, 1986. – 82 с.

6. Зеер Э.Ф. Психология профессий. Екатеринбург, 1999. – 184 с.

7. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. Ростов. Н.Д., 1996. – 382 с.

8. Кондаков И.М., Сухарев А.В. Методологические основания зарубежных теорий профессиональной развития // Вопросы психологии. 1989. №5. С.157-164.

XXI ASR KO'NIKMALARI VA BLUM TAKSONOMIYASI

I.Yu.Bobojonova, A.Avloniy nomidagi Pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o'rgatish milliy-tadqiqot instituti tayanch doktoranti

В статье представлена информация о навыках XXI века, таксономии Блума, освещена связь между ними. Представлены рекомендации по постановке целей обучения на основе таксономии Блума в развитии навыков у учащихся.

Ключевые слова и понятия: навыки, таксономия, знания, анализ, критическое мышление, творчество, грамотность.

The article presents information about the 21st century skills, Bloom's taxonomy, highlights the relationship between them. Recommendations on setting learning goals based on Bloom's taxonomy in the development of the 21st century skills of students are presented.

Keywords: Skills, taxonomy, knowledge, analysis, critical thinking, creativity, literacy.

XXI asr oldingi asrdan farqli ravishda insoniyat oldiga yangi talablarni qo'ydi. Chunki XXI asrda insonlarning ehtiyojlari misli ko'rilmagan darajada ortdi, texnologiyalar shiddat bilan rivojlandi, qolaversa, global muammolar ham yuzaga chiqdi. Bularning barchasini hal qilish uchun insoniyat yangi bilim cho'qqilarini zabt etishi talab etiladi. Bu esa zamonga mos, uning talablariga javob beradigan va ehtiyojlarini qondiradigan ta'lim berish bilangina hal qilinadi. Xo'sh, XXI asrda inson o'zini rivojlantirishi, "o'sishi", kamida "omon qolishi" uchun qanday ko'nikmalarga ega bo'lishi zarur? Bu savolga quyida batafsil to'xtalamiz.

Biz ko'pincha "XXI asr ko'nikmalari" ning ahamiyati haqida eshitamiz, lekin ular aynan nima? XXI asrning ko'nikma-

lari oddiy so'zlardan ko'ra ko'proq, sodda qilib aytganda, borgan sari rivojlanib va murakkablashib borayotgan zamonda o'quvchilarning muvaffaqiyatga erishishlari uchun zaruriy bo'lgan ko'nikmalardir. Ular turli yo'llar bilan aniqlanishi mumkin, ammo XXI asr ko'nikmalari odatda o'quvchilarni maktabda va o'qishlarida qo'llab-quvvatlaydigan akademik va hayotiy ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Ular XXI asrda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan muhim hayotiy ko'nikmalardir. O'quvchilarga nimani o'ylashni emas, qanday o'ylashni o'rgatishga ularni tayyorlash ta'limning oldida turgan bugungi kun talabidir. XXI asr ko'nikmalari bilimlar iqtisodiyotida eng ko'p talab qilinadigan ko'nikmalardir. Ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Shaxsning faqat o'ziga tegishli bo'lgan ijtimoiy ahamiyatga ega xislatlari individual tarzda namoyon bo'ladi, uning ijtimoiy yurish-turishi takrorlanmas jihatlarga ega bo'ladi.

Shunday qilib, bolaning ijtimoiy rivojlanishi o'zaro bog'liq ikki yo'nalishda olib boriladi: ijtimoiylashuv (ijtimoiy madaniy tajriba madaniyatni o'zlashtirish) va individuallashuv (mustaqillik, nisbiy o'ziga xoslikni qo'lga kiritish). Shu tarzda ijtimoiylashuv tushunchasi zamonaviy fanda moslashuv va individuallashuv jarayonlari bilan bog'liq ijtimoiylashuv jarayonining mazmunini tashkil etadi. Inson(bola)ning aniq bir jamiyat sharoitlariga moslashuvi sub'ekt va ijtimoiy muhitning o'zaro faol yaqinlashuv jarayoni va natijasidir.

Ijtimoiy moslashuv esa ijtimoiy muhit talablariga insonning munosabat bildirishidir. Shunday qilib, ijtimoiylashuv (moslashuv) individning ijtimoiy mavjudotga aylanish jarayoni va natijasidir.

Individuallashuv insonning hali yoshligidayoq paydo bo'ladigan ob'ektiv ehtiyojlari bilan bog'liq jamiyatdagi o'z-o'zini egallashidir. Bu ehtiyoj:

a) o'z qarashlariga ega bo'lish;

b) o'ziga xosliklariga ega bo'lish;

v) unga tegishli bo'lgan masalalarni hal qilish, uning o'z darajasini aniqlab olishiga xalaqit beradigan hayotiy holatlarga qarshi turish xohishi sifatida namoyon bo'ladi. Agar shaxsning jamiyatga kirishida ijtimoiylashuv va individuallashuv jarayonlari o'rtasida tenglik yuzaga kelsa, insonning jamiyatga yaqinlashuvi ro'y beradi. Shu bilan birga bu yerda shaxs va muhitning o'zaro ta'sir etishi ham sodir bo'ladi. Shunday qilib, muvaffaqiyatli ijtimoiylashuv moslashuv va individuallashuv o'rtasida muvozanat saqlangandagina amalga oshishi mumkin. Bu jarayon uch asosiy sohada amalga oshadi:

1. Faoliyat turlarining kengayishi, uning shakl va vositalarini qo'lga kiritish, erkin mo'ljal olish.

2. Muloqot doirasini kengaytirish, uning mazmunini chuqurlashtirish, xulq-atvor me'yorlarini o'zlashtirish.

3. Shaxsiy «Men» obrazini faoliyatning faol ishtirokchisi sifatida shakllantirish, o'z ijtimoiy mansubligi va o'rnini anglash, o'ziga baho berishni shakllantirish.

Tarbiya va ijtimoiy tarbiya pedagogikaning asosiy ob'ekti sifatida pedagogikaning rivojlanish tarixi mobaynida olimlarning diqqat markazida bo'lib kelgan. Shu bilan birga "tarbiya" tushunchasining mazmuni amaliy ahamiyatga ega. Chunki bu tushuncha pedagogik faoliyatning vazifa va maqsadlariga asosiy yondashuvlarni belgilaydi. Boshqa tomondan tarbiya ijtimoiy hayotning doimiy va umumiy kategoriyasidir. Tarbiyaning ijtimoiy qamrovi uning lug'aviy ma'nosidan ancha kengdir.

Ijtimoiy tarbiyani insonning qobiliyati, bilimi, yurish-turish namunasi, qadriyatlar u yashayotgan jamiyatga

munosabatidan iborat imkoniyatlarini rivojlantirishga yordam beruvchi, maxsus tarbiya tashkilotlarida amalga oshiriladigan jarayon sifatida ko'rib chiqish lozim. Boshqacha aytganda, ijtimoiy tarbiyaning maqsadi insonni ijobiy rivojlanishga qaratilgan sharoitlar yaratish jarayoniga yo'naltirishdir. Bu sharoitlar individual va guruhviy sub'ektlarning uchta o'zaro bog'liq va shu paytning o'zida mazmuni, shakli, usuli jihatidan nisbatan mustaqil bo'lgan jarayonlarni qamrab oladi: bolalar, o'smirlar, o'spirinlar ijtimoiy tajribasini tashkil qilish, ularning ta'lim olishlarini ta'minlash, ularga individual yordam ko'rsatish. Ijtimoiy tajribani tashkil qilish guruh (jamoal)larning maishiy va hayotiy faoliyatini tashkil qilish, guruhdagi o'z-o'zini boshqarish faoliyatini rag'batlantirish va norasmiy mikrogrupplarga ta'sir etish orqali amalga oshiriladi. Ijtimoiy tajriba keng ma'noda turli ko'nikma va malakalar, bilim va fikrlash usullari, yurish-turish me'yor va stereotiplari, qadriyatlar, odamlar bilan munosabatga kirishish tajribasi, moslashish tajribasi, shuningdek o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini belgilash yig'indisidir.

Tabiiyki, ijtimoiy tarbiya ta'lim va individual yordamning usul, shakl, mazmuni, xarakter, jadalligi bevosita tarbiyalanuvchilarning yoshi, jinsi, qaysi kasb egasi ekanligi ularning va ijtimoiy-madaniy mansubligiga bog'liq. Bu jihatlarda turli ta'lim muassasalari va tashkilotlari farqlanadi. Farqlar ham tashkilot turiga, ham unda faoliyat yuritadigan pedagoglarning o'z faoliyatlarida amalga oshirayotgan ishlariga bog'liq. Ijtimoiy tarbiya jarayonidagi o'zaro munosabat uning sub'ektlari orasidagi axborot, faoliyat usullari, qadriyatlar almashuvidir. Bunaqa munosabat ijtimoiy jihatdan tabaqalashgan, alohida ko'rinishga ega. Chunki o'zaro munosabatning aniq ishtirokchilari muayyan etnik, ijtimoiy va ijtimoiy psixologik guruhlar vakili bo'la turib, o'z munosabatlarida u yoki bu darajada ular mansub guruhlariga tegishli ijtimoiy yurish-turishni amalga oshirishadi. Unuman olganda, o'zaro munosabat tarbiyachilar va tarbiyalanuvchilarning, birgalikdagi faoliyati, uning mazmuni, xakteri, tarbiyaviy samaradorligi, unda kimlar ishtirok etishi va ular o'zlarini qay darajada shaxs deb hisoblashiga bog'liq. O'zaro munosabat jarayonida amalga oshirilayotgan ijtimoiy tarbiya insonning ijobiy ijtimoiy, ma'naviy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishda qulay sharoitlar yaratadi.

Adabiyotlar

1. N.M. Egamberdiyeva Ijtimoiy pedagogika.- T.:2014 Darslik.
2. N.M.Qayumova. Maktabgacha pedagogika.- T.: 2018 Darslik.
3. Ю.В. Василькова, Т.А. Василькова Социальная педагогика. Москва 2006.

O'zbekiston matbuot va axborot agentligining 2016-yil 27-apreldagi
0037-sonli guvohnomasi bilan ro'yxatga olingan.
Nashriyot hisob tabog'i 5,11.
Bosmaxona manzili: "POYTAXT EXCLUSIVE" M.Ch.J.
Toshkent shahar, Navoiy ko'chasi, 30. Buyurtma №00-00
Bosishga ruxsat etildi 24.11.2022. Format 60x84, 1/8.
Shartli hisob tabog'i 5,5. Adadi 443 nusxada.